

KRİZLER, SAVAŞLAR VE İNSAN HAKLARI İHLALİ RAPORU

2026

Dünya, son yıllarda birbirini besleyen krizlerin etkisi altında çok boyutlu bir istikrarsızlık dönemine girmiştir. Silahlı çatışmaların yaygınlaşması, ekonomik kırılganlıkların artması, gıda ve enerji güvenliği sorunları, zorunlu göç hareketleri, insan hakları ihlalleri ve iklim kaynaklı afetler küresel ölçekte milyonlarca insanın yaşamını doğrudan etkilemektedir.

İÇİNDEKİLER

1-Yönetici Özeti

2-Raporun Amacı ve Kapsamı

3-Küresel Kriz Haritası

- Açlık ve gıda krizi
- Ekonomik krizler
- Siyasi krizler
- Toplumsal krizler
- İklim ve göç krizleri

4-Devam Eden Savaşlar ve Silahlı Çatışmalar

- Ülkeler arası savaşlar
- İç savaşlar
- Terörizm ve silahlı örgütler
- Vekâlet savaşları

5-Zulüm, İşgal ve İnsan Hakları İhlalleri

- Filistin / Gazze
- Doğu Türkistan
- Myanmar / Arakan
- Sudan / Darfur
- Suriye
- Yemen
- Diğer bölgeler

6-En Ağır İnsani Kriz Bölgeleri

7-Krizlerin Temel Sebepleri

- Sömürgecilik mirası
- Enerji ve kaynak rekabeti
- Etnik/dini ayrışmalar
- Büyük güç rekabeti
- Yoksulluk ve kötü yönetim

8-Uluslararası Kuruluşların Rolü

- BM
- NATO
- İİT
- AB
- İnsan hakları örgütleri

9-Türkiye'nin Rolü ve Yapabilecekleri

10-Çözüm Önerileri ve Eylem Planı

11-Öncelikli Müdahale Alanları

12-Sonuç ve Çağrı

YÖNETİCİ ÖZETİ

Dünya, son yıllarda birbirini besleyen krizlerin etkisi altında çok boyutlu bir istikrarsızlık dönemine girmiştir. Silahlı çatışmaların yaygınlaşması, ekonomik kırılganlıkların artması, gıda ve enerji güvenliği sorunları, zorunlu göç hareketleri, insan hakları ihlalleri ve iklim kaynaklı afetler küresel ölçekte milyonlarca insanın yaşamını doğrudan etkilemektedir.

2026 yılı itibarıyla dünyanın farklı bölgelerinde devletler arası savaşlar, iç savaşlar, terör faaliyetleri ve vekâlet çatışmaları devam etmektedir. Özellikle Ukrayna-Rusya Savaşı, Gazze krizi, Sudan'daki iç savaş, Suriye'de süregelen istikrarsızlık, Yemen'deki insani kriz ve Afrika'nın çeşitli bölgelerindeki silahlı çatışmalar uluslararası güvenlik açısından önemli riskler oluşturmaktadır.

Bunun yanında açlık, yoksulluk ve ekonomik eşitsizlikler birçok ülkede toplumsal huzursuzlukları artırmaktadır. Milyonlarca insan yeterli gıdaya, temiz suya, sağlık hizmetlerine ve güvenli yaşam koşullarına erişememektedir. Küresel ekonomik dalgalanmalar, yüksek enflasyon, kamu borçları, işsizlik ve gelir dağılımındaki bozulmalar birçok ülkede sosyal ve siyasi istikrarı olumsuz etkilemektedir.

İnsan hakları alanında da ciddi sorunlar devam etmektedir. Filistin'de yaşanan can kayıpları ve insani yıkım, Doğu Türkistan'daki hak ihlali iddiaları, Myanmar'daki Arakanlı Müslümanların durumu, çeşitli bölgelerdeki etnik ve dini ayrımcılıklar ile sivillere yönelik saldırılar uluslararası toplumun çözüm bekleyen temel meseleleri arasında yer almaktadır.

Dünya genelinde zorla yerinden edilmiş insanların sayısı tarihin en yüksek seviyelerine ulaşmıştır. Savaşlar, siyasi baskılar, ekonomik çöküşler ve iklim değişikliği nedeniyle milyonlarca insan yaşadığı bölgeleri terk etmek zorunda kalmaktadır. Bu durum göç baskısını artırırken, yeni insani ve güvenlik sorunlarını da beraberinde getirmektedir.

Bu rapor; dünyada devam eden krizleri, savaşları, terör faaliyetlerini ve insan hakları ihlallerini incelemekte; bu olayların nedenlerini, etkilerini ve küresel sonuçlarını değerlendirmektedir. Ayrıca uluslararası kuruluşların mevcut yaklaşımlarını analiz ederek daha adil, barışçıl ve sürdürülebilir bir dünya düzeninin oluşturulmasına yönelik çözüm önerileri sunmaktadır.

Raporun temel amacı; karar vericilere, araştırmacılara, sivil toplum kuruluşlarına ve kamuoyuna güncel durum hakkında kapsamlı bir bakış açısı kazandırmak, insanlığın ortak sorunlarına dikkat çekmek ve barış, adalet, insan hakları ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda politika geliştirilmesine katkı sağlamaktır.

RAPORUN AMACI VE KAPSAMI

1. Raporun Amacı

Bu raporun amacı, dünyada devam eden krizleri, savaşları, terör faaliyetlerini, insani felaketleri ve insan hakları ihlallerini bütüncül bir bakış açısıyla incelemek; mevcut durumun nedenlerini, sonuçlarını ve geleceğe yönelik olası etkilerini değerlendirmektir.

Rapor, uluslararası toplumun karşı karşıya bulunduğu güvenlik, ekonomi, insan hakları ve insani yardım alanlarındaki temel sorunları ortaya koymayı, karar vericilere ve kamuoyuna güncel ve sistematik bilgi sunmayı hedeflemektedir.

Bu kapsamda raporun temel amaçları şunlardır:

- Dünyada devam eden önemli kriz, savaş ve çatışmaları tespit etmek.
- Açlık, yoksulluk, göç ve insani krizlerin boyutlarını ortaya koymak.
- Terörizm ve radikal örgütlerin küresel güvenlik üzerindeki etkilerini değerlendirmek.
- İnsan hakları ihlalleri, zulüm ve ayrımcılık vakalarını incelemek.
- Krizlerin ekonomik, siyasi, sosyal ve insani sonuçlarını analiz etmek.
- Uluslararası kuruluşların ve devletlerin müdahale mekanizmalarını değerlendirmek.
- Barış, istikrar, insan hakları ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine yönelik çözüm önerileri geliştirmek.
- Politika yapıcılara, akademisyenlere, araştırmacılara ve sivil toplum kuruluşlarına kaynak oluşturmak.

2. Raporun Kapsamı

Bu rapor, 2026 yılı itibarıyla dünyada devam eden veya etkileri halen süren başlıca krizleri, savaşları ve insan hakları sorunlarını kapsamaktadır.

2.1. İncelenen Kriz Türleri

A. İnsani Krizler

- Açlık ve gıda güvensizliği
- Yoksulluk ve gelir eşitsizliği
- Sağlık krizleri
- Su kaynakları ve temiz suya erişim sorunları
- Zorunlu göç ve mülteci hareketleri
- Doğal afetlerin yol açtığı insani sorunlar

B. Ekonomik Krizler

- Enflasyon ve hayat pahalılığı
- İşsizlik ve ekonomik durgunluk
- Borç krizleri
- Enerji ve emtia fiyat şokları
- Finansal istikrarsızlıklar
- Küresel tedarik zinciri sorunları

C. Siyasi ve Toplumsal Krizler

- Devlet yönetimi ve yönetim sorunları
- Darbeler ve siyasi istikrarsızlıklar
- Toplumsal kutuplaşma
- Etnik ve mezhepsel çatışmalar
- Demokratik gerilemeler
- Hukukun üstünlüğü ve temel haklar alanındaki sorunlar

2.2. İncelenen Çatışma ve Savaş Türleri

- Devletler arası savaşlar
- İç savaşlar
- Vekâlet savaşları
- Sınır anlaşmazlıkları
- Terörizm kaynaklı çatışmalar
- Ayrılıkçı ve silahlı hareketler
- Düşük yoğunluklu silahlı çatışmalar

2.3. İncelenen İnsan Hakları ve Zulüm Vakaları

Rapor, uluslararası kamuoyunda yaygın şekilde tartışılan ve çeşitli kuruluşlar tarafından izlenen insan hakları sorunlarını incelemektedir. Bunlar arasında:

- Filistin ve Gazze'deki insani durum
- Doğu Türkistan'daki hak ihlali iddiaları
- Myanmar'da Arakanlı Müslümanların durumu
- Sudan ve Darfur bölgesindeki insani kriz
- Suriye'de sivililerin durumu
- Yemen'deki insani kriz
- Kadın, çocuk ve azınlık hakları ihlalleri
- Dini ve etnik ayrımcılık vakaları
- Savaş suçları ve uluslararası insancıl hukuk ihlalleri

3. Coğrafi Kapsam

Rapor küresel ölçekte hazırlanmıştır ve aşağıdaki bölgeleri kapsamaktadır:

- Avrupa
- Orta Doğu
- Afrika
- Asya-Pasifik
- Türk Dünyası
- Kuzey Amerika
- Güney Amerika
- Kafkasya
- Balkanlar

4. Metodoloji

Rapor; Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, IMF, uluslararası insani yardım kuruluşları, insan hakları örgütleri, akademik çalışmalar, resmî devlet kaynakları ve güvenilir araştırma merkezlerinin yayımladığı veriler kullanılarak hazırlanacaktır.

Veriler mümkün olduğunca karşılaştırmalı analiz yöntemiyle değerlendirilecek; nicel göstergeler, vaka analizleri ve bölgesel değerlendirmeler bir arada kullanılacaktır.

5. Raporun Sınırları

Bu rapor, kamuya açık kaynaklardan elde edilen veriler ışığında hazırlanmıştır. Devam eden çatışmaların dinamik yapısı nedeniyle bazı veriler zaman içerisinde değişebilmektedir. Ayrıca farklı kurumların aynı olaylara ilişkin değerlendirmeleri arasında yöntem ve yaklaşım farklılıkları bulunabilmektedir.

Bu nedenle rapor, mutlak doğrular ortaya koymaktan ziyade, mevcut durumun mümkün olduğunca objektif, dengeli ve kapsamlı bir şekilde analiz edilmesini amaçlamaktadır.

KÜRESEL KRİZ HARİTASI

Genel Değerlendirme

2026 yılı itibarıyla dünya, birbirleriyle bağlantılı çok sayıda krizle karşı karşıyadır. Açlık, ekonomik sorunlar, siyasi istikrarsızlıklar, toplumsal gerilimler, iklim değişikliği ve kitlesel göç hareketleri küresel güvenlik ve kalkınma açısından önemli tehditler oluşturmaktadır. Bir bölgede ortaya çıkan krizler, küreselleşen dünyada diğer bölgeleri de doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir.

1. AÇLIK VE GIDA KRİZİ

Genel Durum

Dünya genelinde yüz milyonlarca insan yeterli ve sağlıklı gıdaya erişememektedir. Açlık sorunu özellikle savaş, kuraklık, ekonomik çöküş ve siyasi istikrarsızlık yaşayan bölgelerde yoğunlaşmaktadır.

En Kritik Bölgeler

Afrika

- Sudan
- Güney Sudan
- Somali
- Etiyopya
- Demokratik Kongo Cumhuriyeti
- Nijer
- Çad

Orta Doğu

- Yemen
- Gazze Şeridi
- Suriye

Asya

- Afganistan
- Myanmar

Temel Nedenler

- Silahlı çatışmalar
- İklim değişikliği ve kuraklık
- Tarımsal verimsizlik
- Yoksulluk
- Gıda fiyatlarındaki artış
- Tedarik zinciri sorunları

Risk Seviyesi

Bölge	Risk
Sudan	Çok Yüksek
Gazze	Çok Yüksek
Yemen	Çok Yüksek
Somali	Çok Yüksek
Afganistan	Yüksek

2. EKONOMİK KRİZLER

Genel Durum

Son yıllarda yüksek enflasyon, kamu borçları, enerji fiyatlarındaki dalgalanmalar ve küresel büyümedeki yavaşlama birçok ülkenin ekonomik istikrarını olumsuz etkilemiştir.

Başlıca Sorunlar

Enflasyon

Birçok ülkede yaşam maliyetleri yükselmiştir.

Borç Krizleri

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde dış borç yükü artmaktadır.

İşsizlik

Genç işsizliği birçok ülkede ciddi bir sorun olmaya devam etmektedir.

Gelir Dağılımı Bozukluğu

Zengin ile yoksul arasındaki fark giderek büyümektedir.

En Riskli Bölgeler

- Arjantin
- Lübnan
- Venezuela
- Sri Lanka
- Pakistan
- Bazı Sahra Altı Afrika ülkeleri

Sonuçları

- Yoksulluk artışı
- Sosyal huzursuzluklar
- Siyasi istikrarsızlık
- Göç hareketleri

3. SİYASİ KRİZLER

Genel Durum

Dünyanın birçok bölgesinde siyasi kutuplaşma, devlet kapasitesindeki zayıflama ve yönetim krizleri yaşanmaktadır.

Başlıca Siyasi Kriz Alanları

Ukrayna-Rusya Savaşı

Avrupa'nın güvenlik mimarisini etkilemektedir.

Orta Doğu

- İsrail-Filistin çatışması
- Suriye krizi
- Yemen sorunu

Afrika

- Sudan iç savaşı
- Sahel bölgesindeki darbeler
- Libya'daki siyasi bölünmüşlük

Asya

- Myanmar askeri yönetimi

- Afganistan yönetim sorunları

Temel Sonuçlar

- Devlet otoritesinin zayıflaması
- Mülteci hareketleri
- Ekonomik daralma
- İnsan hakları sorunları

4. TOPLUMSAL KRİZLER

Genel Durum

Toplumsal krizler, ekonomik ve siyasi sorunların toplum üzerindeki etkilerinden kaynaklanmaktadır.

Başlıca Sorunlar

Gelir Eşitsizliği

Toplumlar arasında ekonomik uçurum büyümektedir.

Eğitim Eşitsizliği

Kaliteli eğitime erişimde farklılıklar artmaktadır.

İşsizlik

Özellikle genç nüfus arasında yaygındır.

Suç ve Şiddet

Bazı bölgelerde organize suç ve şiddet olayları artmaktadır.

Kimlik ve Aidiyet Çatışmaları

Etnik, mezhepsel ve kültürel gerilimler devam etmektedir.

En Fazla Etkilenen Bölgeler

- Latin Amerika
- Orta Doğu
- Afrika'nın bazı bölgeleri
- Güney Asya

5. İKLİM VE GÖÇ KRİZLERİ

İklim Krizi

İklim değışikliğı günümüzde küresel güvenliğı etkileyen en önemli tehditlerden biri haline gelmiştir.

Başlıca Etkiler

- Kuraklık
- Çölleşme
- Sel felaketleri
- Orman yangınları
- Deniz seviyesinin yükselmesi
- Tarımsal üretim kayıpları

En Riskli Bölgeler

- Sahra Altı Afrika
- Güney Asya
- Orta Doğu
- Pasifik Ada Devletleri

Göç Krizi

Savaşlar, ekonomik sorunlar ve iklim değışikliğı nedeniyle milyonlarca insan yaşadığı yerleri terk etmek zorunda kalmaktadır.

Başlıca Göç Kaynakları

- Suriye
- Sudan
- Afganistan
- Ukrayna
- Venezuela
- Myanmar

Başlıca Göç Hedefleri

- Avrupa
- Türkiye
- Kuzey Amerika
- Körfez Ülkeleri

Sonuçları

- İnsani yardım ihtiyacının artması
- Kamu hizmetleri üzerinde baskı
- Sosyal uyum sorunları
- Güvenlik riskleri
- Ekonomik maliyetler

Genel Risk Değerlendirmesi

Kriz Türü	Küresel Risk Seviyesi
Açlık ve Gıda Krizi	Çok Yüksek
Savaşlar ve Çatışmalar	Çok Yüksek
Zorunlu Göç	Çok Yüksek
İklim Krizi	Çok Yüksek
Ekonomik Krizler	Yüksek
Siyasi Krizler	Yüksek
Toplumsal Krizler	Yüksek

Küresel krizlerin büyük bölümü birbirini beslemektedir. Savaşlar açlığı, açlık göçü, göç toplumsal gerilimleri, ekonomik krizler ise siyasi istikrarsızlıkları artırmaktadır. Bu nedenle çözüm yaklaşımlarının da bütüncül ve uluslararası iş birliğine dayalı olması gerekmektedir.

DEVAM EDEN SAVAŞLAR VE SİLAHLI ÇATIŞMALAR

Genel Değerlendirme

2026 yılı itibarıyla dünya, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana en yoğun çatışma dönemlerinden birini yaşamaktadır. Devletler arası savaşlar, iç savaşlar, terör örgütlerinin faaliyetleri ve büyük güçlerin dolaylı olarak yer aldığı vekâlet savaşları küresel güvenlik ortamını ciddi şekilde etkilemektedir.

Silahlı çatışmalar yalnızca askeri kayıplara yol açmamakta; aynı zamanda ekonomik yıkım, kitlesel göç, açlık, salgın hastalıklar ve insan hakları ihlalleri gibi çok boyutlu sonuçlar doğurmaktadır.

1. ÜLKELER ARASI SAVAŞLAR

Genel Tanım

İki veya daha fazla egemen devlet arasında meydana gelen silahlı çatışmalar devletler arası savaş olarak tanımlanmaktadır.

Devam Eden Başlıca Savaşlar

Çatışma	Taraflar	Başlangıç	Durum	Risk Seviyesi
Ukrayna-Rusya Savaşı	Rusya - Ukrayna	2022	Devam Ediyor	Çok Yüksek
İsrail-Filistin Savaşı	İsrail - Filistinli Silahlı Gruplar	2023	Devam Ediyor	Çok Yüksek
Hindistan-Pakistan Gerilimi	Hindistan - Pakistan	Sürekli	Düşük Yoğunluklu	Yüksek
Kuzey Kore-Güney Kore Gerilimi	Kuzey Kore - Güney Kore	Ateşkes Dönemi	Potansiyel Risk	Yüksek
Ermenistan-Azerbaycan Gerilimi	Ermenistan - Azerbaycan	Değişken	Kırılgan Barış	Orta

Küresel Etkileri

- Savunma harcamalarının artması
- Enerji fiyatlarında dalgalanma
- Ticaret yollarında risk
- Gıda güvenliği sorunları
- Jeopolitik kutuplaşma

2. İÇ SAVAŞLAR

Genel Tanım

Bir devletin sınırları içinde hükümet güçleri ile silahlı gruplar arasında yaşanan uzun süreli çatışmalar iç savaş olarak değerlendirilmektedir.

Devam Eden Başlıca İç Savaşlar

Sudan İç Savaşı

Taraflar:

- Sudan Silahlı Kuvvetleri
- Hızlı Destek Kuvvetleri (RSF)

Sonuçlar:

- Milyonlarca yerinden edilmiş kişi
- Açlık riski
- Devlet yapısının zayıflaması

Risk Seviyesi: Çok Yüksek

Myanmar İç Savaşı

Taraflar:

- Askeri yönetim
- Etnik silahlı gruplar
- Muhalif güçler

Sonuçlar:

- Yoğun iç göç
- İnsani kriz
- Siyasi istikrarsızlık

Risk Seviyesi: Çok Yüksek

Suriye Çatışması

Taraflar:

- Suriye Hükümeti
- Muhalif gruplar
- Çeşitli silahlı örgütler

Sonuçlar:

- Büyük ölçekli göç
- Altyapı yıkımı
- Ekonomik çöküş

Risk Seviyesi: Yüksek

Yemen Çatışması

Taraflar:

- Yemen Hükümeti
- Husiler
- Çeşitli yerel güçler

Sonuçlar:

- Dünyanın en ağır insani krizlerinden biri
- Açlık ve sağlık sorunları

Risk Seviyesi: Yüksek

Libya Krizi

Taraflar:

- Rakip siyasi ve askeri gruplar

Durum:

- Tam ölçekli iç savaş azalmış olsa da siyasi bölünmüşlük devam etmektedir.

Risk Seviyesi: Orta

3. TERÖRİZM VE SİLAHLI ÖRGÜTLER

Genel Durum

Terörizm, birçok bölgede devlet otoritesini zayıflatmakta ve siviller üzerinde ciddi güvenlik tehdidi oluşturmaktadır.

Başlıca Faaliyet Bölgeleri

Sahel Bölgesi

Ülkeler:

- Mali
- Burkina Faso
- Nijer

Faaliyet Gösteren Yapılar:

- El Kaide bağlantılı gruplar
- DEAŞ bağlantılı gruplar

Risk Seviyesi: Çok Yüksek

Somali

Faaliyet Gösteren Yapı:

- Eş-Şebab

Etkiler:

- Güvenlik sorunları
- Ekonomik istikrarsızlık

Risk Seviyesi: Çok Yüksek

Afganistan ve Pakistan Bölgesi

Faaliyet Gösteren Yapılar:

- DEAŞ Horasan
- Çeşitli radikal örgütler

Risk Seviyesi: Yüksek

Nijerya ve Çevresi

Faaliyet Gösteren Yapılar:

- Boko Haram
- DEAŞ Batı Afrika Yapılanması

Risk Seviyesi: Yüksek

Irak ve Suriye

Faaliyet Gösteren Yapılar:

- DEAŞ'ın kalıntı unsurları

Risk Seviyesi: Orta

Terörizmin Sonuçları

- Sivil can kayıpları
- Ekonomik zararlar
- Yatırım ortamının bozulması
- Göç hareketleri
- Devlet kapasitesinin zayıflaması

4. VEKÂLET SAVAŞLARI

Genel Tanım

Vekâlet savaşları, büyük veya bölgesel güçlerin doğrudan çatışmaya girmeden yerel aktörler üzerinden nüfuz mücadelesi yürüttüğü çatışmalardır.

Başlıca Vekâlet Savaşı Örnekleri

Suriye

Etkili Aktörler:

- Türkiye

- Rusya
- ABD
- İran
- İsrail

Özellik:

Birden fazla dış aktörün farklı grupları desteklediği karmaşık çatışma yapısı.

Risk Seviyesi: Yüksek

Yemen

Etkili Aktörler:

- Suudi Arabistan
- İran
- Körfez ülkeleri

Risk Seviyesi: Yüksek

Libya

Etkili Aktörler:

- Türkiye
- Rusya
- Mısır
- Birleşik Arap Emirlikleri

Risk Seviyesi: Orta

Sudan

Etkili Aktörler:

- Çeşitli bölgesel ve uluslararası güçler

Risk Seviyesi: Yüksek

Vekâlet Savaşlarının Sonuçları

- Çatışmaların uzaması
- Barış süreçlerinin zorlaşması
- İnsani krizlerin derinleşmesi
- Bölgesel istikrarsızlık
- Uluslararası gerilimlerin artması

Çatışma Yoğunluğu Değerlendirmesi

Bölge	Çatışma Yoğunluğu
Ukrayna	Çok Yüksek
Gazze	Çok Yüksek
Sudan	Çok Yüksek
Myanmar	Çok Yüksek
Sahel Bölgesi	Çok Yüksek
Suriye	Yüksek
Yemen	Yüksek
Somali	Yüksek
Libya	Orta
Kafkasya	Orta

Sonuç

2026 yılı itibarıyla dünyadaki savaş ve silahlı çatışmaların önemli bir kısmı yalnızca yerel sorunlardan değil; jeopolitik rekabetlerden, ekonomik çıkar mücadelelerinden, etnik ve mezhepsel ayrışmalardan ve zayıf devlet yapılarından kaynaklanmaktadır. Çatışmaların büyük bölümü uzun süreli insani krizlere dönüşmüş durumdadır. Kalıcı çözüm için diplomasi, ekonomik kalkınma, kapsayıcı yönetim anlayışı ve uluslararası iş birliğinin güçlendirilmesi kritik önem taşımaktadır.

ZULÜM, İŞGAL VE İNSAN HAKLARI İHLALLERİ

Genel Değerlendirme

Dünyada devam eden savaşlar, işgaller, iç çatışmalar, otoriter yönetimler, etnik ve dini ayrımcılıklar ile terör faaliyetleri milyonlarca insanın temel hak ve özgürlüklerini tehdit etmektedir. Sivillerin hedef alınması, zorla yerinden edilme, keyfi tutuklamalar, işkence iddiaları, zorla kaybetmeler, aç bırakma, sağlık ve eğitim hizmetlerinden mahrum bırakma gibi uygulamalar birçok bölgede ağır insani sonuçlar doğurmaktadır.

Bu bölümde Filistin/Gazze, Doğu Türkistan, Myanmar/Arakan, Sudan/Darfur, Suriye, Yemen ve diğer bölgelerdeki başlıca insan hakları sorunları ele alınmaktadır.

1. Filistin / Gazze

Filistin meselesi, uzun süredir devam eden işgal, abluka, yerleşim politikaları, güvenlik operasyonları ve sivillerin yaşam hakkına yönelik ağır risklerle birlikte dünyanın en kritik insan hakları dosyalarından biridir.

Gazze’de 2023 sonrasında başlayan savaş, çok büyük sivil kayıplara, altyapı yıkımına, kitlesel yerinden edilmeye ve insani yardım erişiminde ciddi kısıtlamalara yol açmıştır. OCHA’ya göre Gazze’de aileler güvenli ortam, uzun süreli ve yeni yerinden edilmeler, temel hizmetlere erişememe ve asgari yaşam koşullarından mahrumiyetle karşı karşıyadır. Ayrıca Gazze’nin yaklaşık 2,1 milyonluk nüfusunun neredeyse tamamının yerinden edildiği, gıda, barınma, sağlık hizmeti, temiz su, eğitim ve geçim kaynaklarına erişimde ciddi yetersizlikler yaşandığı bildirilmektedir.

Başlıca İhlal Alanları

- Sivillerin ölümü ve yaralanması
- Zorla yerinden edilme
- Abluka ve yardım erişimi sorunları
- Sağlık altyapısının çökmesi
- Temiz su, gıda ve barınma yetersizliği
- Çocukların, kadınların ve yaşlıların ağır şekilde etkilenmesi
- Batı Şeria’da yerleşimci şiddeti ve tahliye/idari baskı iddiaları

Risk Seviyesi

Çok Yüksek

2. Doğu Türkistan

Doğu Türkistan / Sincan Uygur Özerk Bölgesi, Uygurlar ve diğer Müslüman Türk topluluklarına yönelik insan hakları ihlali iddiaları nedeniyle uluslararası kamuoyunun gündemindedir.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği’nin 31 Ağustos 2022 tarihli değerlendirmesi, Uygurlar ve diğer çoğunluğu Müslüman topluluklara yönelik ciddi insan hakları ihlali iddialarını incelemiş; keyfi ve ayrımcı gözaltıların, temel hak ve özgürlüklerdeki kısıtlamalarla birlikte, uluslararası suçlar ve özellikle insanlığa karşı suçlar kapsamına girebileceğini belirtmiştir.

Başlıca İddia ve İhlal Alanları

- Toplama/edim kampı iddiaları
- Keyfi gözaltı ve zorla alıkoyma
- Dini ibadet ve kültürel kimlik üzerindeki baskılar
- Aile bütünlüğünün bozulması
- Zorla çalıştırma iddiaları
- Seyahat, iletişim ve ifade özgürlüğü kısıtlamaları
- Gözetim ve dijital takip uygulamaları

Risk Seviyesi

Çok Yüksek

3. Myanmar / Arakan

Myanmar’da Arakanlı Müslümanlar, uzun yıllardır vatandaşlık, güvenlik, barınma, eğitim, sağlık ve serbest dolaşım hakları açısından ciddi sorunlarla karşı karşıyadır. 2017’deki büyük zorunlu göç dalgası sonrasında yüz binlerce Rohingya Bangladeş’e sığınmıştır.

UNHCR, 2026 yılında büyük ölçekli zorunlu yerinden edilmenin dokuzuncu yılına girildiğini ve Bangladeş’te çoğu Cox’s Bazar kamplarında yaşayan yaklaşık 1,2 milyon mülteci bulunduğunu bildirmektedir. Myanmar içindeki insani durumun da 2021’den bu yana artan çatışmalar ve siyasi kriz nedeniyle daha da kötüleştiği belirtilmektedir.

Başlıca İhlal Alanları

- Vatandaşlık hakkından mahrumiyet
- Zorla yerinden edilme
- Köylerin yakılması ve mülkiyet kaybı iddiaları
- Toplu şiddet ve ayrımcılık
- Kamplarda yetersiz barınma, sağlık ve eğitim koşulları
- Gönüllü, güvenli ve onurlu geri dönüş şartlarının oluşmaması

Risk Seviyesi

Çok Yüksek

4. Sudan / Darfur

Sudan, 2023’te başlayan iç savaşın ardından dünyanın en ağır insani krizlerinden birine sürüklenmiştir. Sudan Silahlı Kuvvetleri ile Hızlı Destek Kuvvetleri arasındaki çatışma, özellikle Darfur’da siviller için çok ağır sonuçlar doğurmuştur.

OCHA, 2025’te Sudan’da 30 milyondan fazla insanın insani yardıma ihtiyaç duyduğunu, Darfur ve diğer bölgelerde akut gıda güvenliği ve beslenme krizinin yaşandığını bildirmiştir. 2026 insani ihtiyaç ve müdahale planı da Sudan halkının yaklaşık üç yıldır ağır çatışma koşullarında yaşadığını vurgulamaktadır.

Başlıca İhlal Alanları

- Etnik temelli şiddet iddiaları
- Sivillere yönelik saldırılar
- Toplu yerinden edilme
- Kadınlara yönelik cinsel şiddet
- Çocukların çatışmalardan etkilenmesi
- Açlık ve sağlık hizmetlerine erişim sorunları
- Yardım faaliyetlerinin engellenmesi

Risk Seviyesi

Çok Yüksek

5. Suriye

Suriye, uzun yıllar süren savaşın ardından büyük ölçekli yıkım, zorunlu göç, kayıp kişiler, tutuklular, mülkiyet sorunları ve toplumsal parçalanma ile karşı karşıyadır. 2026 yılında da ülke genelinde insani ihtiyaçlar devam etmektedir.

OCHA'ya göre 2026'da Suriye'de milyonlarca insan insani yardıma ihtiyaç duymaktadır; ayrıca ülke içinde milyonlarca kişi yerinden edilmiş durumdadır. Amnesty International da Suriye'de geçmiş ihlaller için adalet, hakikat, hesap verebilirlik ve yeniden ihlallerin önlenmesine yönelik reform ihtiyacını vurgulamaktadır.

Başlıca İhlal Alanları

- Zorla kaybetmeler ve keyfi tutuklamalar
- Sivillere yönelik saldırılar
- İşkence ve kötü muamele iddiaları
- Mülkiyet hakkı ihlalleri
- Zorunlu göç ve geri dönüş güvenliği
- Çocukların eğitimden mahrum kalması
- Mayın ve patlamamış mühimmat riski

Risk Seviyesi

Yüksek

6. Yemen

Yemen, uzun süren çatışmaların, ekonomik çöküşün ve insani yardıma bağımlılığın etkisiyle dünyanın en kırılgan ülkelerinden biri olmaya devam etmektedir.

2026 Yemen İnsani İhtiyaç ve Müdahale Planı, hayat kurtarıcı yardım ve koruma hizmetlerine odaklanan öncelikli bir müdahale çerçevesi ortaya koymaktadır. OCHA verilerine göre Yemen planı için yaklaşık 2,2 milyar ABD doları kaynak ihtiyacı bulunmaktadır ve finansman açığı çok yüksektir. Amnesty International ise Yemen'de çatışmanın taraflarının eleştiren kişilere, insan hakları savunucularına, gazetecilere ve yardım çalışanlarına yönelik keyfi gözaltı, zorla kaybetme ve haksız kovuşturma uygulamalarını sürdürdüğünü bildirmektedir.

Başlıca İhlal Alanları

- Keyfi gözaltılar ve zorla kaybetmeler
- Sivillerin çatışmalardan etkilenmesi
- Açlık ve yetersiz beslenme
- Sağlık hizmetlerinin çökmesi
- Yardım çalışanlarına yönelik baskılar
- Kadın ve çocuk hakları ihlalleri

- Çocuk yaşıta evlilik ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet

Risk Seviyesi

Çok Yüksek

7. Diğer Bölgeler

Ukrayna

Rusya-Ukrayna Savaşı; sivil altyapının tahribi, zorunlu göç, enerji güvenliği, savaş esirleri, mayın riski ve savaş suçu iddiaları bakımından Avrupa'nın en önemli insan hakları ve güvenlik krizlerinden biridir.

Afganistan

Afganistan'da kadınların ve kız çocuklarının eğitim, çalışma ve kamusal hayata katılım hakları üzerindeki kısıtlamalar; ekonomik yoksulluk ve insani yardım ihtiyacı temel sorun alanlarıdır.

Sahel Bölgesi

Mali, Burkina Faso ve Nijer'de terör örgütleri, askeri yönetimler, zayıf devlet kapasitesi ve kitlesel yerinden edilme ciddi insan hakları riskleri oluşturmaktadır.

Demokratik Kongo Cumhuriyeti

Doğu Kongo'da silahlı gruplar, etnik şiddet, cinsel şiddet ve maden kaynakları üzerindeki rekabet siviller için ağır sonuçlar doğurmaktadır.

Haiti

Haiti'de çete şiddeti, devlet otoritesinin zayıflaması, gıda krizi ve kitlesel güvenlik sorunu toplumsal yaşamı tehdit etmektedir.

Libya

Libya'da siyasi bölünmüşlük, göçmen ve mültecilere yönelik kötü muamele iddiaları, keyfi gözetimler ve insan kaçakçılığı ciddi insan hakları sorunları arasındadır.

Genel Risk Tablosu

Bölge / Dosya	Temel Sorun	Risk Seviyesi
Filistin / Gazze	İşgal, savaş, abluka, insani yıkım	Çok Yüksek
Doğu Türkistan	Kimlik, din, gözetim ve keyfi alıkoyma iddiaları	Çok Yüksek

Bölge / Dosya	Temel Sorun	Risk Seviyesi
Myanmar / Arakan	Vatansızlık, zorunlu göç, etnik ayrımcılık	Çok Yüksek
Sudan / Darfur	İç savaş, etnik şiddet, açlık	Çok Yüksek
Suriye	Savaş sonrası yıkım, kayıplar, göç	Yüksek
Yemen	İç savaş, açlık, keyfi gözaltılar	Çok Yüksek
Ukrayna	İşgal, savaş, sivil altyapı yıkımı	Çok Yüksek
Afganistan	Kadın hakları, yoksulluk, baskı	Yüksek
Sahel	Terörizm, askeri yönetimler, yerinden edilme	Çok Yüksek
Doğu Kongo	Silahlı gruplar, cinsel şiddet, kaynak çatışması	Çok Yüksek

Sonuç

Dünyadaki zulüm, işgal ve insan hakları ihlalleri; yalnızca bölgesel sorunlar değil, insanlığın ortak vicdanını ilgilendiren küresel meselelerdir. Bu krizlerin çözümü için sivillerin korunması, uluslararası hukukun uygulanması, insani yardıma engelsiz erişim, savaş suçlarının soruşturulması, zorla yerinden edilenlerin güvenli dönüşü ve mağdurlar için adalet mekanizmalarının işletilmesi gerekmektedir.

EN AĞIR İNSANİ KRİZ BÖLGELERİ

Genel Değerlendirme

İnsani krizler; savaşlar, iç çatışmalar, siyasi istikrarsızlıklar, ekonomik çöküşler, doğal afetler, iklim değişikliği ve insan hakları ihlalleri sonucunda ortaya çıkmaktadır. Günümüzde milyonlarca insan açlık, yoksulluk, zorunlu göç, sağlık hizmetlerine erişememe ve güvenlik sorunları nedeniyle hayatta kalma mücadelesi vermektedir.

Birleşmiş Milletler ve uluslararası insani yardım kuruluşlarının değerlendirmelerine göre aşağıdaki bölgeler dünyanın en ağır insani krizlerinin yaşandığı alanlar arasında yer almaktadır.

1. GAZZE VE FİLİSTİN TOPRAKLARI

Durum

Gazze, son yıllarda dünyanın en ağır insani krizlerinden biri haline gelmiştir. Uzun süreli çatışmalar, yoğun nüfus, altyapı yıkımı ve insani yardım erişimindeki zorluklar bölgedeki yaşam koşullarını ciddi şekilde kötüleştirmiştir.

Başlıca Sorunlar

- Sivil can kayıpları
- Kitlel yerinden edilme
- Sağlık sisteminin çökmesi
- Temiz su yetersizliği
- Gıda güvensizliği
- Eğitim hizmetlerinin aksaması
- Barınma sorunu

Risk Seviyesi

Çok Yüksek

2. SUDAN

Durum

Sudan'da devam eden iç savaş milyonlarca insanı etkileyen büyük bir insani felakete dönüşmüştür. Özellikle Darfur bölgesi ağır çatışmaların merkezlerinden biri olmaya devam etmektedir.

Başlıca Sorunlar

- Açlık riski
- Toplu yerinden edilme
- Etnik şiddet
- Sağlık hizmetlerinin yetersizliği
- Çocukların korunamaması
- Cinsel şiddet vakaları

Risk Seviyesi

Çok Yüksek

3. YEMEN

Durum

Uzun yıllardır devam eden çatışmalar nedeniyle Yemen dünyanın en ağır insani krizlerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Başlıca Sorunlar

- Açlık
- Yetersiz beslenme

- Sağlık sistemi yetersizliği
- Temiz su sorunu
- Çocuk ölümleri
- Ekonomik çöküş

Risk Seviyesi

Çok Yüksek

4. SURİYE

Durum

Uzun yıllar süren savaşın ardından milyonlarca Suriyeli hâlâ insani yardıma ihtiyaç duymaktadır.

Başlıca Sorunlar

- İç göç
- Mültecilik
- Yıkılmış altyapı
- İşsizlik
- Eğitim kayıpları
- Sağlık hizmetlerine erişim sorunları

Risk Seviyesi

Yüksek

5. AFGANİSTAN

Durum

Ekonomik sıkıntılar, kuraklık ve siyasi dönüşüm Afganistan'da büyük bir insani yardım ihtiyacı doğurmuştur.

Başlıca Sorunlar

- Açlık
- İşsizlik
- Kadın ve çocukların kırılgan durumu
- Sağlık hizmetlerine erişim eksikliği
- Kuraklık

Risk Seviyesi

Çok Yüksek

6. MYANMAR (ARAKAN)

Durum

Myanmar'daki siyasi istikrarsızlık ve devam eden çatışmalar nedeniyle milyonlarca insan insani yardıma ihtiyaç duymaktadır.

Başlıca Sorunlar

- Yerinden edilme
- Vatansızlık
- Kamplarda yaşam
- Eğitim ve sağlık hizmetleri eksikliği
- Güvenlik sorunları

Risk Seviyesi

Çok Yüksek

7. DEMOKRATİK KONGO CUMHURİYETİ

Durum

Ülkenin doğusunda devam eden çatışmalar milyonlarca insanı etkilemektedir.

Başlıca Sorunlar

- Silahlı grup faaliyetleri
- Açlık
- Çocuk askerler
- Cinsel şiddet
- Yerinden edilme

Risk Seviyesi

Çok Yüksek

8. SOMALİ

Durum

Kuraklık, güvenlik sorunları ve ekonomik yetersizlikler Somali'de kronik insani krizlere yol açmaktadır.

Başlıca Sorunlar

- Kuraklık
- Açlık
- Su yetersizliği
- Terör tehdidi
- Sağlık sorunları

Risk Seviyesi

Çok Yüksek

9. SAHEL BÖLGESİ

Kapsadığı Ülkeler

- Mali
- Burkina Faso
- Nijer
- Çad

Başlıca Sorunlar

- Terör saldırıları
- Kuraklık
- Açlık
- Zorunlu göç
- Devlet kapasitesinin zayıflaması

Risk Seviyesi

Çok Yüksek

10. HAİTİ

Durum

Karayipler'in en kırılgan ülkelerinden biri olan Haiti, çete şiddeti ve siyasi istikrarsızlık nedeniyle ağır bir kriz yaşamaktadır.

Başlıca Sorunlar

- Güvenlik eksikliği
- Gıda krizi
- Sağlık sorunları
- Çete kontrolü
- Kamu hizmetlerinin aksaması

Risk Seviyesi

Yüksek

Bölgesel İnsani Kriz Sıralaması

Sıra	Bölge	Kriz Şiddeti
1	Gazze	Çok Yüksek
2	Sudan	Çok Yüksek
3	Yemen	Çok Yüksek
4	Afganistan	Çok Yüksek
5	Myanmar	Çok Yüksek
6	Demokratik Kongo Cumhuriyeti	Çok Yüksek
7	Somali	Çok Yüksek
8	Sahel Bölgesi	Çok Yüksek
9	Suriye	Yüksek
10	Haiti	Yüksek

Kriz Türlerine Göre Dağılım

Kriz Türü	En Fazla Etkilenen Bölgeler
Açlık	Sudan, Yemen, Somali, Afganistan
Zorunlu Göç	Gazze, Sudan, Suriye, Myanmar
Sağlık Krizi	Gazze, Yemen, Afganistan

Kriz Türü	En Fazla Etkilenen Bölgeler
Çatışma Kaynaklı Kriz	Sudan, Gazze, Suriye, Kongo
İklim Kaynaklı Kriz	Somali, Sahel, Afganistan
Güvenlik Krizi	Haiti, Sahel, Somali

Sonuç

Dünyanın en ağır insani krizleri büyük ölçüde savaşlar, siyasi istikrarsızlıklar, yoksulluk, iklim değişikliği ve insan hakları ihlallerinin birleşik etkilerinden kaynaklanmaktadır. Bu krizlerin ortak sonucu; açlık, kitlesel göç, sağlık sorunları, eğitim kayıpları ve milyonlarca insanın temel yaşam haklarından mahrum kalmasıdır. Uluslararası toplumun önceliği, sivililerin korunması, insani yardımların kesintisiz ulaştırılması ve krizlerin temel nedenlerini ortadan kaldıracak kalıcı çözümlerin geliştirilmesi olmalıdır.

KRİZLERİN TEMEL SEBEPLERİ

Genel Değerlendirme

Dünyada yaşanan krizler, savaşlar, insani felaketler ve insan hakları ihlalleri genellikle tek bir nedenden kaynaklanmamaktadır. Tarihsel, ekonomik, siyasi, sosyal ve jeopolitik faktörlerin birleşimi, birçok bölgede uzun süreli istikrarsızlıklara yol açmaktadır.

Bir bölgede görülen çatışma veya insani krizin arkasında çoğu zaman sömürgecilik döneminden kalan yapısal sorunlar, doğal kaynak rekabeti, etnik ve dini ayrışmalar, küresel güç mücadeleleri, yoksulluk ve yönetim sorunları bulunmaktadır.

1. SÖMÜRGEÇİLİK MİRASI

Genel Bakış

19. ve 20. yüzyıllarda Avrupa devletlerinin Afrika, Asya ve Orta Doğu'daki sömürge yönetimleri, günümüzde birçok krizin temelinde yer alan siyasi ve toplumsal sorunların oluşmasına katkıda bulunmuştur.

Sömürge dönemlerinde çizilen sınırlar çoğu zaman etnik, kültürel ve dini gerçeklikler dikkate alınmadan belirlenmiştir. Bu durum bağımsızlık sonrasında birçok ülkede sınır anlaşmazlıklarına, iç çatışmalara ve kimlik krizlerine neden olmuştur.

Başlıca Sonuçları

Yapay Sınırlar

- Afrika'daki birçok devlet sınırı sömürge döneminde çizilmiştir.
- Aynı etnik topluluklar farklı devletlere bölünmüştür.
- Farklı etnik gruplar aynı devlet içerisinde bırakılmıştır.

Zayıf Kurumsal Yapılar

- Bağımsızlık sonrası devlet kurumları yeterince gelişmemiştir.
- Hukuk sistemi ve kamu yönetimi birçok ülkede kırılgan kalmıştır.

Ekonomik Bağımlılık

- Sömürge ekonomileri ham madde ihracatına dayandırılmıştır.
- Sanayileşme ve teknoloji gelişimi sınırlı kalmıştır.

Etkilenen Bölgeler

- Afrika
- Orta Doğu
- Güney Asya
- Güneydoğu Asya

2. ENERJİ VE DOĞAL KAYNAK REKABETİ

Genel Bakış

Petrol, doğal gaz, nadir toprak elementleri, altın, uranyum, su kaynakları ve stratejik madenler günümüzde küresel rekabetin en önemli unsurları arasında yer almaktadır.

Birçok çatışma doğrudan veya dolaylı olarak kaynakların kontrolüyle ilişkilendirilmektedir.

Stratejik Kaynaklar

Enerji Kaynakları

- Petrol
- Doğal gaz
- Kömür
- Nükleer yakıtlar

Stratejik Madenler

- Lityum
- Kobalt
- Nikel

- Bakır
- Nadir toprak elementleri

Su Kaynakları

- Nil Havzası
- Fırat-Dicle Havzası
- Ürdün Nehri Havzası
- İndus Havzası

Sonuçları

- Bölgesel gerilimler
- Silahlı çatışmalar
- Dış müdahaleler
- Enerji güvenliği sorunları
- Ekonomik kırılganlıklar

Örnek Bölgeler

- Orta Doğu
- Doğu Akdeniz
- Afrika Boynuzu
- Kongo Havzası
- Güney Çin Denizi

3. ETNİK VE DİNİ AYRIŞMALAR

Genel Bakış

Kimlik temelli çatışmalar, dünyanın birçok bölgesinde krizlerin önemli sebeplerinden biridir. Etnik, mezhepsel veya dini farklılıklar tek başına çatışma nedeni olmasa da siyasi, ekonomik ve sosyal eşitsizliklerle birleştiğinde şiddet riskini artırabilmektedir.

Başlıca Faktörler

Etnik Ayrışmalar

- Temsil eksikliği
- Kaynak paylaşımı sorunları
- Kimlik politikaları
- Ayrılıkçı hareketler

Dini ve Mezhepsel Ayrışmalar

- Mezhepsel rekabet
- Dini ayrımcılık
- Radikalleşme

- Kutsal mekânlar üzerindeki anlaşmazlıklar

Etkilenen Bölgeler

- Orta Doğu
- Kafkasya
- Afrika'nın bazı bölgeleri
- Güney Asya
- Myanmar

Sonuçları

- İç savaşlar
- Toplumsal kutuplaşma
- Göç hareketleri
- İnsan hakları ihlalleri

4. BÜYÜK GÜÇ REKABETİ

Genel Bakış

21. yüzyılda küresel sistem giderek çok kutuplu bir yapıya dönüşmektedir. Büyük güçler arasındaki siyasi, ekonomik, teknolojik ve askeri rekabet birçok bölgesel krizin derinleşmesine neden olabilmektedir.

Başlıca Rekabet Alanları

Jeopolitik Rekabet

- Avrupa güvenliği
- Orta Doğu
- Hint-Pasifik Bölgesi
- Afrika
- Arktik Bölgesi

Teknolojik Rekabet

- Yapay zekâ
- Yarı iletkenler
- Siber güvenlik
- Uzay teknolojileri

Ticaret ve Ekonomi

- Ticaret savaşları
- Yaptırımlar
- Finansal sistemler
- Tedarik zincirleri

Sonuçları

- Vekâlet savaşları
- Silahlanma yarışı
- Diplomatik krizler
- Ekonomik yaptırımlar
- Bölgesel istikrarsızlık

Örnek Bölgeler

- Ukrayna
- Güney Çin Denizi
- Tayvan Boğazı
- Orta Doğu
- Afrika

5. YOKSULLUK VE KÖTÜ YÖNETİM

Genel Bakış

Yoksulluk, işsizlik, gelir dağılımındaki bozukluklar ve zayıf yönetim yapıları birçok krizin ortaya çıkmasında veya derinleşmesinde önemli rol oynamaktadır.

Kötü Yönetimin Göstergeleri

Kurumsal Zayıflık

- Hukukun üstünlüğünün yetersizliği
- Şeffaflık eksikliği
- Hesap verebilirlik sorunları

Yolsuzluk

- Kamu kaynaklarının etkin kullanılmaması
- Yatırım ortamının bozulması
- Kamu güveninin azalması

Ekonomik Sorunlar

- İşsizlik
- Enflasyon
- Gelir eşitsizliği
- Düşük üretkenlik

Sonuçları

- Toplumsal huzursuzluklar
- Protestolar

- Siyasi istikrarsızlık
- Radikalleşme
- Göç hareketleri

En Fazla Etkilenen Bölgeler

- Sahra Altı Afrika
- Orta Doğu'nun bazı bölgeleri
- Güney Asya'nın bazı ülkeleri
- Latin Amerika'nın bazı ülkeleri

Sebeplerin Birbirleriyle İlişkisi

Temel Sebep	Doğurduğu Başlıca Sonuçlar
Sömürgecilik Mirası	Yapay sınırlar, zayıf devlet yapıları
Kaynak Rekabeti	Savaşlar, dış müdahaleler
Etnik/Dini Ayrışmalar	İç savaşlar, toplumsal çatışmalar
Büyük Güç Rekabeti	Vekâlet savaşları, silahlanma
Yoksulluk ve Kötü Yönetim	Göç, radikalleşme, istikrarsızlık

Kriz Üretme Potansiyeli Değerlendirmesi

Faktör	Küresel Etki Düzeyi
Büyük Güç Rekabeti	Çok Yüksek
Yoksulluk ve Kötü Yönetim	Çok Yüksek
Enerji ve Kaynak Rekabeti	Çok Yüksek
Etnik/Dini Ayrışmalar	Yüksek
Sömürgecilik Mirası	Yüksek

Sonuç

Günümüzde yaşanan krizlerin büyük çoğunluğu tek bir nedene indirgenemeyecek kadar karmaşık yapılara sahiptir. Tarihsel miras, ekonomik çıkar mücadeleleri, kimlik temelli gerilimler, küresel güç rekabeti ve yönetim sorunları birbirini besleyerek çatışma ve

istikrarsızlık ortamı oluşturmaktadır. Kalıcı barış ve sürdürülebilir kalkınma için yalnızca çatışmaların sonuçlarına değil, bu krizleri üreten yapısal nedenlere de odaklanılması gerekmektedir.

Bu çerçevede güçlü kurumlar, kapsayıcı yönetim anlayışı, ekonomik kalkınma, insan haklarına saygı, adil kaynak paylaşımı ve uluslararası iş birliği, krizlerin önlenmesinde temel politika alanları olarak öne çıkmaktadır.

ULUSLARARASI KURULUŞLARIN ROLÜ

Genel Değerlendirme

Küresel krizler, savaşlar, insani felaketler ve insan hakları ihlalleri, tek bir devletin çözebileceği sorunlar olmaktan çıkmıştır. Bu nedenle uluslararası kuruluşlar; barışın korunması, çatışmaların önlenmesi, insani yardımların ulaştırılması, insan haklarının korunması ve uluslararası hukukun uygulanması konularında önemli roller üstlenmektedir.

Ancak uluslararası kuruluşların etkinliği; üye devletlerin siyasi iradesi, mali kaynaklar, uluslararası hukuk mekanizmaları ve büyük güçler arasındaki ilişkilerden doğrudan etkilenmektedir.

1. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (BM)

Kuruluş Amacı

1945 yılında kurulan Birleşmiş Milletler'in temel amacı:

- Uluslararası barış ve güvenliği korumak
- Devletler arasında iş birliğini geliştirmek
- İnsan haklarını korumak
- İnsani yardımları koordine etmek
- Sürdürülebilir kalkınmayı desteklemektir

Başlıca Organları

BM Güvenlik Konseyi

Görevleri:

- Barış ve güvenliği korumak
- Yaptırım kararları almak
- Barış gücü operasyonlarını yetkilendirmek
- Askeri müdahalelere onay vermek

Daimi Üyeler:

- ABD

- Birleşik Krallık
- Fransa
- Rusya
- Çin

BM Genel Kurulu

- Tüm üye devletlerin temsil edildiği organdır.
- Tavsiye kararları alır.
- Küresel konuların tartışıldığı platformdur.

BM İnsani Yardım Kuruluşları

- UNHCR
- UNICEF
- WFP
- UNDP
- OCHA
- WHO

Güçlü Yönleri

- ☒ Evrensel üyelik
- ☒ Küresel meşruiyet
- ☒ İnsani yardım kapasitesi
- ☒ Diplomatik çözüm mekanizmaları

Zayıf Yönleri

- ☒ Güvenlik Konseyi veto sistemi
- ☒ Büyük güç rekabetinden etkilenmesi
- ☒ Yaptırım gücünün sınırlı olması
- ☒ Krizlere geç müdahale eleştirileri

Genel Etkinlik Değerlendirmesi

Orta-Yüksek

2. NATO

Kuruluş Amacı

1949 yılında kurulan NATO, üye ülkelerin ortak savunmasını sağlamak amacıyla oluşturulmuştur.

Temel Görevleri

- Kolektif savunma
- Caydırıcılık
- Kriz yönetimi
- Ortak askeri planlama
- Terörle mücadele

Günümüzdeki Rolü

Ukrayna Krizi

- Doğu Avrupa güvenliğinin güçlendirilmesi
- Üye ülkelerin savunma kapasitesinin artırılması

Terörle Mücadele

- İstihbarat paylaşımı
- Eğitim faaliyetleri
- Güvenlik iş birlikleri

Güçlü Yönleri

- ☒ Yüksek askeri kapasite
- ☒ Hızlı müdahale yeteneği
- ☒ Güçlü komuta yapısı

Zayıf Yönleri

- ☒ Küresel temsil kabiliyetinin sınırlı olması
- ☒ Bazı bölgelerde taraflı algılanabilmesi
- ☒ Siyasi görüş ayrılıkları

Genel Etkinlik Değerlendirmesi

Yüksek

3. İSLAM İŞ BİRLİĞİ TEŞKİLATI (İİT)

Kuruluş Amacı

İslam ülkeleri arasında dayanışmayı geliştirmek ve ortak sorunlara çözüm üretmek amacıyla kurulmuştur.

Temel Görevleri

- Üye ülkeler arasında iş birliği
- Filistin meselesi
- İslamofobi ile mücadele
- İnsani yardım koordinasyonu
- Ekonomik ve kültürel iş birliği

Krizlerdeki Rolü

Filistin

- Diplomatik destek
- Uluslararası farkındalık oluşturma
- Yardım faaliyetleri

İnsani Yardımlar

- Üye ülkeler arasında koordinasyon
- Acil yardım çağrıları

Güçlü Yönleri

- ☒ Geniş coğrafi temsil
- ☒ Yüksek nüfus potansiyeli
- ☒ Ortak diplomatik platform

Zayıf Yönleri

- ☒ Bağlayıcı karar mekanizmalarının zayıf olması
- ☒ Üye ülkeler arasındaki görüş ayrılıkları
- ☒ Askeri ve ekonomik entegrasyon eksikliği

Genel Etkinlik Değerlendirmesi

Orta

4. AVRUPA BİRLİĞİ (AB)

Kuruluş Amacı

Avrupa'da barış, ekonomik kalkınma ve siyasi bütünleşmeyi sağlamak amacıyla kurulmuştur.

Krizlerdeki Rolü

İnsani Yardımlar

- Dünyanın en büyük yardım sağlayıcılarından biridir.
- Acil yardım fonları oluşturmaktadır.

Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü

- Demokratik reformları desteklemektedir.
- İnsan hakları projelerine finansman sağlamaktadır.

Göç Yönetimi

- Mülteci politikaları geliştirmektedir.
- Sınır güvenliği ve entegrasyon programları yürütmektedir.

Güçlü Yönleri

- ☒ Güçlü ekonomik kapasite
- ☒ Kalkınma yardımları
- ☒ Diplomatik etki

Zayıf Yönleri

- ☒ Ortak dış politika zorlukları
- ☒ Üye ülkeler arasında görüş ayrılıkları
- ☒ Askeri kapasitenin sınırlı olması

Genel Etkinlik Değerlendirmesi

Yüksek

5. İNSAN HAKLARI ÖRGÜTLERİ

Genel Rol

İnsan hakları örgütleri, savaş bölgelerinde ve kriz alanlarında meydana gelen ihlalleri izleyerek uluslararası kamuoyunu bilgilendirmekte ve hesap verebilirlik mekanizmalarının oluşmasına katkı sağlamaktadır.

Başlıca Kuruluşlar

Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International)

Faaliyetleri:

- İnsan hakları ihlallerini raporlamak
- Kampanyalar düzenlemek
- Farkındalık oluşturmak

İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch)

Faaliyetleri:

- Saha araştırmaları
- İnsan hakları raporları
- Politika önerileri

Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC)

Faaliyetleri:

- Savaş mağdurlarına yardım
- Esir ziyaretleri
- Uluslararası insancıl hukukun uygulanmasını destekleme

Sınır Tanımayan Doktorlar (MSF)

Faaliyetleri:

- Acil sağlık hizmetleri
- Salgın müdahaleleri
- Savaş bölgelerinde tıbbi destek

Güçlü Yönleri

- ☒ Bağımsız izleme faaliyetleri
- ☒ Küresel farkındalık oluşturma
- ☒ Mağdurların sesini duyurma
- ☒ Sahada doğrudan yardım

Zayıf Yönleri

- ☒ Yaptırım yetkisinin olmaması
- ☒ Bazı ülkelere erişim kısıtlamaları

✗ Finansman ve güvenlik sorunları

Genel Etkinlik Değerlendirmesi

Orta-Yüksek

Kuruluşların Karşılaştırılması

Kuruluş	Güvenlik	Diplomasi	İnsani Yardım	İnsan Hakları	Etkinlik
BM	Çok Yüksek	Çok Yüksek	Çok Yüksek	Yüksek	Orta-Yüksek
NATO	Çok Yüksek	Orta	Düşük	Düşük	Yüksek
İİT	Düşük	Orta	Orta	Düşük	Orta
AB	Orta	Yüksek	Çok Yüksek	Yüksek	Yüksek
İnsan Hakları Örgütleri	Düşük	Düşük	Orta	Çok Yüksek	Orta-Yüksek

Mevcut Sisteme Yönelik Başlıca Eleştiriler

- BM Güvenlik Konseyi veto sisteminin kriz çözümünü zorlaştırması
- Büyük güçlerin uluslararası kurumlar üzerindeki etkisi
- Uluslararası hukukun eşit uygulanmadığı yönündeki eleştiriler
- İnsani yardım finansmanındaki yetersizlikler
- Bazı krizlerin yeterince gündeme taşınmaması
- Karar alma süreçlerinin yavaş işlemesi

Sonuç

Uluslararası kuruluşlar, küresel krizlerin yönetiminde vazgeçilmez aktörlerdir. Ancak mevcut sistem, artan çatışmalar, büyük güç rekabeti ve karmaşık insani krizler karşısında önemli reform ihtiyacıyla karşı karşıyadır. Daha etkili bir küresel yönetim sistemi için uluslararası hukukun güçlendirilmesi, kurumların hesap verebilirliğinin artırılması, insani yardım mekanizmalarının geliştirilmesi ve uluslararası iş birliğinin derinleştirilmesi gerekmektedir.

Küresel barış ve insan haklarının korunması, yalnızca uluslararası kuruluşların değil; devletlerin, sivil toplumun, akademinin ve bireylerin ortak sorumluluğudur.

TÜRKİYE’NİN ROLÜ VE YAPABİLECEKLERİ

Genel Değerlendirme

Türkiye; Avrupa, Asya, Orta Doğu, Kafkasya, Karadeniz ve Akdeniz'in kesişim noktasında yer alan stratejik konumu, NATO üyeliği, G20 üyeliği, Türk Devletleri Teşkilatı, İslam İşbirliği Teşkilatı ve Birleşmiş Milletler içindeki aktif rolü nedeniyle küresel krizlerin çözümünde önemli bir aktördür.

Tarihsel, kültürel ve coğrafi bağları sayesinde Türkiye; çatışma bölgeleriyle iletişim kurabilen, insani yardım faaliyetleri yürütebilen ve arabuluculuk girişimlerinde bulunabilen sayılı ülkelerden biridir.

Bu çerçevede Türkiye'nin rolü yalnızca ulusal çıkarlarını korumak değil, aynı zamanda bölgesel ve küresel barış, istikrar ve insani kalkınmaya katkı sağlamak olmalıdır.

1. DİPLOMASİ VE ARABULUCULUK

Mevcut Rol

Türkiye son yıllarda:

- Rusya-Ukrayna görüşmeleri
- Tahıl Koridoru Girişimi
- Balkanlar'daki diplomatik girişimler
- Kafkasya'daki normalleşme süreçleri
- Afrika ülkeleriyle diplomatik açılım
- Somali ve Etiyopya arasındaki arabuluculuk girişimleri

gibi alanlarda aktif diplomasi yürütmüştür.

Yapabilecekleri

Küresel Arabuluculuk Merkezi Olmak

- Ankara ve İstanbul'u uluslararası barış görüşmelerinin merkezi haline getirmek
- Düzenli "Barış ve Arabuluculuk Forumu" oluşturmak
- Kriz bölgeleri arasında güven artırıcı mekanizmalar geliştirmek

Önleyici Diplomasi

- Çatışmalar başlamadan erken uyarı sistemleri kurmak
- Bölgesel gerilimlerin azaltılmasına katkı sunmak

Çok Taraflı Diplomasi

- BM, İİT, AGİT, NATO ve Türk Devletleri Teşkilatı arasında koordinasyonu artırmak

2. İNSANİ YARDIM VE KALKINMA DESTEĞİ

Mevcut Rol

Türkiye;

- AFAD
- Türk Kızılayı
- TİKA
- Diyanet Vakfı
- Çok sayıda sivil toplum kuruluşu

aracılığıyla dünyanın birçok bölgesine insani yardım ulaştırmaktadır.

Yapabilecekleri

Küresel İnsani Yardım Merkezi

- İstanbul'u uluslararası insani yardım lojistik merkezi yapmak
- Acil yardım depoları oluşturmak
- Kriz bölgelerine hızlı müdahale kapasitesini artırmak

Gıda Güvenliği Programları

- Afrika ve Asya'da tarım projeleri geliştirmek
- Sulama ve su yönetimi projeleri desteklemek
- Açlıkla mücadele programları oluşturmak

Eğitim ve Sağlık Destekleri

- Burs programlarını genişletmek
- Sahra hastaneleri kurmak
- Uzaktan eğitim sistemleri geliştirmek

3. FİLİSTİN VE MAĞDUR TOPLUMLARA DESTEK

Filistin

Türkiye;

- Ateşkes çağrıları
- İnsani yardım faaliyetleri
- Diplomatik girişimler
- Uluslararası hukuk mekanizmalarının desteklenmesi

alanlarında çalışmalar yürütebilir.

Doğu Türkistan

- Kültürel hakların korunmasına yönelik diplomatik girişimler

- Uluslararası platformlarda insan hakları konularının gündemde tutulması
- Akademik ve kültürel iş birliklerinin artırılması

Arakanlılar

- İnsani yardım desteği
- Eğitim ve sağlık projeleri
- Uluslararası farkındalık çalışmaları

4. TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NIN GÜÇLENDİRİLMESİ

Amaç

Türk dünyasında ekonomik, kültürel ve siyasi iş birliğini artırmak.

Yapabilecekleri

Ekonomik Entegrasyon

- Ticaret hacmini artırmak
- Ortak yatırım fonları kurmak
- Ulaşım koridorlarını geliştirmek

Afet ve Kriz Yönetimi

- Ortak afet müdahale gücü oluşturmak
- Ortak insani yardım mekanizmaları geliştirmek

Eğitim ve Teknoloji

- Ortak üniversite programları
- Yapay zekâ ve teknoloji iş birlikleri
- Araştırma merkezleri kurulması

5. İSLAM İŞ BİRLİĞİ TEŞKİLATI'NDA AKTİF ROL

Yapabilecekleri

Ortak İnsani Yardım Fonu

- İİT bünyesinde kriz fonu oluşturulması

Ortak Diplomatik Girişimler

- Filistin

- Sudan
- Yemen
- Arakan

gibi konularda ortak hareket edilmesi

Kalkınma Programları

- Eğitim
- Sağlık
- Tarım
- Teknoloji

alanlarında ortak projeler geliştirilmesi

6. BM REFORMU ÇAĞRISI

Mevcut Sorun

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin veto sistemi nedeniyle birçok krizde etkin karar alınamadığı yönünde eleştiriler bulunmaktadır.

Türkiye'nin Savunabileceği İlkeler

Daha Temsili Bir Sistem

- Gelişmekte olan ülkelerin temsiline artırılması
- Afrika ve İslam dünyasının daha güçlü temsil edilmesi

Veto Reformu

- İnsani krizlerde veto kullanımının sınırlandırılması
- Kitlesele insan hakları ihlallerinde özel mekanizmalar geliştirilmesi

Küresel Adalet Yaklaşımı

- Uluslararası hukukun eşit uygulanması
- İnsan haklarının evrensel korunması

7. GÖÇ VE MÜLTECİ YÖNETİMİ

Mevcut Durum

Türkiye dünyanın en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan ülkelerinden biridir.

Yapabilecekleri

Uluslararası Yük Paylaşımı

- Daha fazla uluslararası destek sağlanması
- Yeniden yerleştirme programlarının artırılması

Gönüllü ve Güvenli Geri Dönüş

- Güvenli bölgelerin desteklenmesi
- Altyapı ve kalkınma projeleri

Entegrasyon Politikaları

- Eğitim
- İstihdam
- Sosyal uyum

programlarının geliştirilmesi

8. DEVLET DESTEK OFİSİ (DDO) VE TÜRKİYE İÇİN ÖNERİLEN KATKILAR

Bu rapor kapsamında önerilen Devlet Destek Ofisi modeli;

Küresel Kriz İzleme Merkezi

- Kriz haritaları oluşturulması
- Erken uyarı sistemleri geliştirilmesi
- Risk analizleri hazırlanması

İnsani Yardım ve Kalkınma Platformu

- Kriz bölgelerinin izlenmesi
- Proje geliştirilmesi
- Uluslararası fonların yönlendirilmesi

Stratejik Araştırma Merkezi

- Ülke raporları
- İnsan hakları raporları
- Barış ve kalkınma stratejileri

üretmek Türkiye'nin küresel politika kapasitesine katkı sağlayabilir.

Türkiye İçin Stratejik Öncelikler

Öncelik	Etki Düzeyi
Diplomasi ve Arabuluculuk	Çok Yüksek
İnsani Yardım	Çok Yüksek
BM Reformu Girişimleri	Yüksek
Türk Devletleri İş Birliği	Yüksek
İİT'nin Güçlendirilmesi	Yüksek
Göç Yönetimi	Çok Yüksek
Kalkınma Yardımları	Yüksek
Kriz İzleme ve Erken Uyarı Sistemleri	Çok Yüksek

Sonuç

Türkiye, sahip olduğu jeopolitik konum, tarihsel miras, diplomatik kapasite ve insani yardım tecrübesi sayesinde küresel krizlerin çözümünde önemli roller üstlenebilecek ülkeler arasında yer almaktadır. Türkiye'nin uzun vadeli hedefi; yalnızca bölgesel bir güç olmak değil, barışın, adaletin, insani yardımların ve uluslararası iş birliğinin geliştirilmesinde öncü ülkelerden biri haline gelmek olmalıdır.

Bu doğrultuda diplomasi, insani yardım, kalkınma iş birliği, kriz önleme mekanizmaları ve uluslararası hukuk temelli girişimler Türkiye'nin küresel katkısını artıracak temel politika alanlarıdır.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ VE EYLEM PLANI

Genel Yaklaşım

Dünyadaki krizler, savaşlar, açlık, göç ve insan hakları ihlalleri birbirinden bağımsız değildir. Bu nedenle çözüm yalnızca askeri, diplomatik veya insani yardım temelli olmamalı; güvenlik, adalet, kalkınma, insan hakları, eğitim, ekonomi ve çevre politikalarını birlikte ele alan bütüncül bir yaklaşıma dayanmalıdır.

1. Kısa Vadeli Eylemler: 0–2 Yıl

1.1. Acil Ateşkes ve Sivillerin Korunması

- Gazze, Sudan, Yemen, Ukrayna, Suriye, Myanmar ve diğer çatışma bölgelerinde acil ateşkes çağrıları güçlendirilmelidir.

- Sivillerin hedef alınmasını önleyecek uluslararası gözlem mekanizmaları kurulmalıdır.
- Hastaneler, okullar, ibadethaneler, mülteci kampları ve yardım konvoyları özel koruma altına alınmalıdır.

1.2. İnsani Yardıma Engelsiz Erişim

- Gıda, su, ilaç, barınma ve yakıt yardımlarının kriz bölgelerine kesintisiz ulaştırılması sağlanmalıdır.
- İnsani yardım koridorları oluşturulmalıdır.
- Yardım kuruluşlarının güvenli çalışması için taraflar üzerinde diplomatik baskı artırılmalıdır.

1.3. Açlık ve Gıda Krizine Acil Müdahale

- Riskli bölgelerde acil gıda programları başlatılmalıdır.
- Çocuklar, hamile kadınlar, yaşlılar ve engelliler öncelikli grup kabul edilmelidir.
- Gıda fiyat şoklarına karşı uluslararası destek fonları kurulmalıdır.

1.4. Savaş Suçları ve İnsan Hakları İhlallerinin İzlenmesi

- Saha verileri, uydu görüntüleri, tanık ifadeleri ve bağımsız raporlarla ihlaller belgelenmelidir.
- Savaş suçları ve insanlığa karşı suç iddiaları için bağımsız soruşturma mekanizmaları desteklenmelidir.
- Mağdurlar için adalet ve tazmin mekanizmaları geliştirilmelidir.

2. Orta Vadeli Eylemler: 2–5 Yıl

2.1. Barış Görüşmeleri ve Arabuluculuk

- Türkiye, BM, İİT, AB, Afrika Birliği ve bölgesel kuruluşlar ortak arabuluculuk mekanizmaları kurmalıdır.
- İstanbul ve Ankara, barış görüşmeleri için diplomatik merkez haline getirilebilir.
- Çatışan taraflar arasında güven artırıcı adımlar geliştirilmelidir.

2.2. Yeniden İnşa ve Kalkınma Programları

- Savaş sonrası bölgelerde okul, hastane, su, elektrik, yol ve konut altyapısı yeniden kurulmalıdır.
- Yerel ekonomiyi canlandıracak küçük işletme destekleri verilmelidir.
- Tarım, hayvancılık ve temel üretim kapasitesi güçlendirilmelidir.

2.3. Göç ve Mülteci Yönetimi

- Mülteciler için eğitim, sağlık ve istihdam programları artırılmalıdır.
- Gönüllü, güvenli ve onurlu geri dönüş şartları oluşturulmalıdır.
- Uluslararası yük paylaşımı daha adil hale getirilmelidir.

2.4. Radikalleşme ve Terörle Mücadele

- Yalnızca askeri yöntemlere dayalı mücadele yeterli değildir.
- Eğitim, istihdam, sosyal uyum ve yerel kalkınma programlarıyla radikalleşmenin zemini azaltılmalıdır.
- Terör finansmanı, silah kaçakçılığı ve insan ticaretiyle ortak mücadele edilmelidir.

3. Uzun Vadeli Eylemler: 5–25 Yıl

3.1. Adil Küresel Yönetişim Reformu

- BM Güvenlik Konseyi daha temsilî ve adil hale getirilmelidir.
- Kitlesele insan hakları ihlallerinde veto hakkının sınırlandırılması tartışılmalıdır.
- Uluslararası hukuk tüm ülkeler için eşit uygulanmalıdır.

3.2. Yoksulluk ve Eşitsizlikle Mücadele

- Az gelişmiş ülkelerde üretim, eğitim, sağlık ve teknoloji yatırımları artırılmalıdır.
- Genç işsizliğini azaltacak mesleki eğitim programları kurulmalıdır.
- Kadınların eğitime ve ekonomiye katılımı desteklenmelidir.

3.3. İklim Dayanıklılığı ve Su Güvenliği

- Kuraklık, çölleşme ve sel risklerine karşı erken uyarı sistemleri kurulmalıdır.
- Su yönetimi, sulama teknolojileri ve iklim dostu tarım desteklenmelidir.
- İklim nedeniyle göç riski taşıyan bölgelerde kalkınma projeleri önceliklendirilmelidir.

3.4. Eğitim ve Kültürel Barış Programları

- Nefret söylemi, ırkçılık, mezhepçilik ve ayrımcılıkla mücadele eden eğitim programları geliştirilmelidir.
- Çocuklar ve gençler için barış, insan hakları ve birlikte yaşama kültürü müfredatları hazırlanmalıdır.
- Kriz bölgelerinde kayıp nesillerin oluşmasını önlemek için eğitim seferberliği başlatılmalıdır.

4. Türkiye ve DDO İçin Önerilen Eylem Planı

Eylem	Sorumlu / Öncü Aktör	Süre	Öncelik
Küresel Kriz İzleme Merkezi kurulması	DDO / Üniversiteler / STK'lar	0–1 yıl	Çok Yüksek
Kriz bölgeleri için veri tabanı oluşturulması	DDO Teknoloji ve Ar-Ge	0–1 yıl	Çok Yüksek

Eylem	Sorumlu / Öncü Aktör	Süre	Öncelik
Filistin, Doğu Türkistan, Sudan, Arakan raporları hazırlanması	DDO / Akademik kurul	0–2 yıl	Çok Yüksek
Uluslararası insani yardım proje havuzu kurulması	DDO / STK'lar	1–2 yıl	Yüksek
Türkiye merkezli Barış ve Arabuluculuk Forumu	Dış politika kurumları / düşünce kuruluşları	1–3 yıl	Yüksek
Açlıkla mücadele tarım projeleri	TİKA / AFAD / STK'lar	2–5 yıl	Çok Yüksek
BM reformu politika belgesi	DDO / Akademisyenler	1–2 yıl	Yüksek
Mülteci uyum ve geri dönüş analizleri	DDO / ilgili kurumlar	1–3 yıl	Yüksek

5. Öncelikli Müdahale Alanları

Alan	Öncelik	Beklenen Etki
Sivillerin korunması	Çok Yüksek	Can kayıplarının azaltılması
Açlıkla mücadele	Çok Yüksek	Kitlesel ölümlerin önlenmesi
İnsani yardım koridorları	Çok Yüksek	Yardıma erişimin artması
Barış görüşmeleri	Çok Yüksek	Çatışmaların durdurulması
Göç yönetimi	Yüksek	Sosyal baskıların azaltılması
Eğitim ve sağlık	Yüksek	Uzun vadeli toparlanma
Ekonomik kalkınma	Yüksek	Krizlerin tekrarının önlenmesi
Uluslararası hukuk	Çok Yüksek	Hesap verebilirliğin sağlanması

6. Sonuç

Küresel krizlerin çözümü için yalnızca olaylara müdahale etmek yeterli değildir. Krizleri doğuran sebepler ortadan kaldırılmadıkça savaşlar, açlık, göç, yoksulluk ve insan hakları ihlalleri devam edecektir.

Bu nedenle çözüm; acil insani müdahale, diplomatik barış süreçleri, adalet mekanizmaları, kalkınma projeleri, eğitim seferberliği, iklim uyumu ve küresel yönetim reformunu birlikte içermelidir.

Türkiye, sahip olduğu tarihsel birikim, coğrafi konum ve insani diplomasi kapasitesiyle bu süreçte öncü roller üstlenebilir. Devlet Destek Ofisi gibi yapılar ise veri, analiz, proje geliştirme ve politika önerileriyle Türkiye'nin küresel barış ve insani kalkınma vizyonuna katkı sağlayabilir.

ÖNCELİKLİ MÜDAHALE ALANLARI

Genel Değerlendirme

Dünyada devam eden krizlerin sayısı ve büyüklüğü göz önüne alındığında, tüm sorunlara aynı anda ve aynı düzeyde müdahale etmek mümkün değildir. Bu nedenle uluslararası toplumun, devletlerin, insani yardım kuruluşlarının ve sivil toplumun kaynaklarını en kritik alanlara yönlendirmesi gerekmektedir.

Öncelikli müdahale alanları belirlenirken aşağıdaki kriterler esas alınmıştır:

- İnsan hayatına yönelik risk düzeyi
- Etkilenen nüfus büyüklüğü
- Açlık ve ölüm riski
- Çatışmaların yayılma potansiyeli
- Bölgesel ve küresel etkiler
- Müdahale edilmediği takdirde ortaya çıkacak maliyetler

1. BİRİNCİ DERECE ÖNCELİKLİ MÜDAHALE ALANLARI

1.1. Gazze ve Filistin

Öncelik Seviyesi

● Kritik

Temel Sorunlar

- Sivil kayıplar
- Gıda krizi
- Su ve sağlık hizmetleri yetersizliği
- Barınma sorunu
- Yerinden edilme

Acil İhtiyaçlar

- Ateşkes

- İnsani yardım koridorları
- Gıda ve ilaç yardımı
- Geçici barınma çözümleri
- Altyapı onarımı

1.2. Sudan ve Darfur

Öncelik Seviyesi

● Kritik

Temel Sorunlar

- İç savaş
- Açlık
- Etnik şiddet
- Kitlemel göç
- Sağlık hizmetlerinin çökmesi

Acil İhtiyaçlar

- Ateşkes
- Acil gıda yardımı
- Sağlık desteği
- Mülteci desteği
- Barış görüşmeleri

1.3. Yemen

Öncelik Seviyesi

● Kritik

Temel Sorunlar

- Açlık
- Yetersiz beslenme
- Temiz su eksikliği
- Sağlık krizi
- Ekonomik çöküş

Acil İhtiyaçlar

- Gıda yardımları
- Su ve sanitasyon projeleri
- Sağlık hizmetleri
- Çocuk koruma programları

2. İKİNCİ DERECE ÖNCELİKLİ MÜDAHALE ALANLARI

2.1. Suriye

Öncelik Seviyesi

Çok Yüksek

Temel Sorunlar

- Uzun süreli yerinden edilme
- Altyapı yıkımı
- İşsizlik
- Eğitim kayıpları

Öncelikli Müdahaleler

- Yeniden inşa projeleri
- Eğitim programları
- Güvenli geri dönüş mekanizmaları
- Yerel kalkınma projeleri

2.2. Myanmar / Arakan

Öncelik Seviyesi

Çok Yüksek

Temel Sorunlar

- Mültecilik
- Vatansızlık
- İnsan hakları ihlalleri
- Eğitim ve sağlık eksikliği

Öncelikli Müdahaleler

- Mülteci kamplarının iyileştirilmesi
- Eğitim desteği
- Sağlık hizmetleri
- Diplomatik çözüm girişimleri

2.3. Afganistan

Öncelik Seviyesi

Çok Yüksek

Temel Sorunlar

- Açlık
- İşsizlik
- Kadın ve çocukların kırılgan durumu
- Kuraklık

Öncelikli Müdahaleler

- Tarım destekleri
- Eğitim programları
- İstihdam projeleri
- Sağlık hizmetleri

3. ÜÇÜNCÜ DERECE ÖNCELİKLİ MÜDAHALE ALANLARI

3.1. Sahel Bölgesi

Ülkeler

- Mali
- Burkina Faso
- Nijer
- Çad

Sorunlar

- Terörizm
- Kuraklık
- Açlık
- Devlet otoritesinin zayıflığı

Müdahaleler

- Güvenlik desteği
- Tarımsal kalkınma
- Eğitim yatırımları
- Yerel yönetim kapasitesinin güçlendirilmesi

3.2. Somali

Sorunlar

- Kuraklık
- Terör tehdidi
- Açlık
- Su krizi

Müdahaleler

- Su projeleri
- Tarım yatırımları
- Güvenlik desteği
- Sağlık hizmetleri

3.3. Demokratik Kongo Cumhuriyeti

Sorunlar

- Silahlı gruplar
- Cinsel şiddet
- Çocuk askerler
- Yerinden edilme

Müdahaleler

- Barış gücü desteği
- Hukukun üstünlüğü programları
- Kadın ve çocuk koruma programları

4. KÜRESEL DÜZEYDE ÖNCELİKLİ MÜDAHALE ALANLARI

Açlıkla Mücadele

Hedef

2035 yılına kadar ağır açlık yaşayan nüfusu yarı yarıya azaltmak.

Araçlar

- Tarım yatırımları
- Sulama projeleri
- Gıda yardımları
- Yerel üretim destekleri

Mülteci ve Göç Yönetimi

Hedef

Düzensiz göçü azaltmak ve güvenli göç mekanizmaları oluşturmak.

Araçlar

- Uluslararası yük paylaşımı
- Eğitim ve istihdam programları

- Geri dönüş projeleri

İklim Kriziyle Mücadele

Hedef

İklim kaynaklı insani krizleri azaltmak.

Araçlar

- Kuraklıkla mücadele
- Yenilenebilir enerji
- Su yönetimi
- Afet erken uyarı sistemleri

İnsan Hakları Koruma Mekanizmaları

Hedef

Savaş suçları ve ağır insan hakları ihlallerinin azaltılması.

Araçlar

- Bağımsız izleme sistemleri
- Uluslararası soruşturmalar
- Hukuki yaptırımlar
- Şeffaf raporlama

Müdahale Öncelik Matrisi

Alan	Aciliyet	İnsanî Etki	Öncelik
Gazze	Çok Yüksek	Çok Yüksek	1
Sudan	Çok Yüksek	Çok Yüksek	1
Yemen	Çok Yüksek	Çok Yüksek	1
Suriye	Yüksek	Çok Yüksek	2
Myanmar	Yüksek	Yüksek	2
Afganistan	Yüksek	Yüksek	2
Sahel	Orta-Yüksek	Yüksek	3
Somali	Orta-Yüksek	Yüksek	3

Alan	Aciliyet	İnsanî Etki	Öncelik
Kongo	Orta-Yüksek	Yüksek	3

Türkiye İçin Öncelikli Katkı Alanları

1. İnsani yardım ve afet yönetimi
2. Arbuluculuk ve barış diplomasisi
3. Filistin ve Gazze'ye destek
4. Açlıkla mücadele projeleri
5. Afrika kalkınma programları
6. Göç yönetimi ve geri dönüş programları
7. Eğitim ve burs programları
8. Kriz izleme ve erken uyarı sistemleri
9. BM reformu ve uluslararası hukuk girişimleri
10. Türk Devletleri Teşkilatı ve İİT iş birliği projeleri

Sonuç

Önümüzdeki dönemde uluslararası toplumun en acil görevi; Gazze, Sudan ve Yemen başta olmak üzere ölüm, açlık ve kitlesel yerinden edilme riskinin en yüksek olduğu bölgelerde sivillerin korunmasını ve insani yardımların kesintisiz ulaştırılmasını sağlamaktır. Bununla birlikte uzun vadeli başarı; yalnızca krizlere müdahale etmekle değil, çatışmaları ve insani felaketleri üreten yoksulluk, eşitsizlik, kötü yönetim, iklim değişikliği ve siyasi istikrarsızlık gibi temel nedenleri ortadan kaldırmakla mümkün olacaktır.